

Science fiction

Litteraturen er et laboratorium, hvor forestillinger om fremtidens menneske, der måske virker fuldstændigt usandsynlige og utænkelige i dag, kan fremsættes, udfoldes og diskuteres.

Tobias Skiveren og Martin Rohr Gregersen: "Den materielle drejning", 2016

I fiktion om teknologi griber man ofte til science fiction-genren, da der kan ske spændende ting med teknologien bare et par år ude i fremtiden eller i andre universer. Prøver man at følge en eventuel udvikling af en specifik teknologi eller tendens, kan man udforske de veje, samfundet vil tage. Det kan fungere som et varsel mod en potentiel farlig udvikling, eller det kan åbne op for refleksioner over, hvad der er muligt, og hvad der er etisk korrekt. I enkelte tilfælde kan det endda være fiktionen, der giver idéer til opfindelser, som senere bliver til virkelighed.

Science fiction eller fantasy

Definitionen af science fiction har været til diskussion, men der er dog nogle termer, vi kan bruge. *Science fiction* indbefatter en situation, tit i fremtiden, som er realistisk at forestille sig for læseren. Ofte er den beskrevet med brug af naturvidenskabeligt sprog, hvilket gør det nemmere for læseren at tro på, at netop denne situation – som ofte har med den teknologiske udvikling at gøre – kan blive til virkelighed et stykke tid ude i fremtiden. Der vil altså ikke være brud på realismen, men blot en forestilling om, hvor samfundets udvikling kan føre os hen. I genren *fantasy* er der derimod realismebrud. Miljøet behøver heller ikke at være placeret i fremtiden, men kan være i vores egen tid eller en helt anden tid eller univers, som vi ikke kender til. På den måde kommer det i højere grad til at ligne et eventyr.

I den engelske bogserie "Harry Potter" (1997-2016) af J.K. Rowling befinder vi os i et magisk, men skjult samfund i den almindelige verden. Der er realismebrud, som består af magiske evner og fantasivæsener.

En tekst kan sagtens have træk fra både fantasy og science fiction. I så fald kalder vi det en *hybridgenre*: Det vil sige en kombination af flere genrer.

Novum

I science fiction taler man også om begrebet "novum", der betegner en ny ting, der får den beskrevne verden til at adskille sig fra vores verden. Det kan være en teknologisk opfindelse, en videreudvikling af biologisk viden eller en helt tredje ting, som er med til at sætte historien i gang og kan være udgangspunkt for spekulative og etiske overvejelser. En typisk opfindelse vil være tidsmaskinen, der ændrer verden, fordi vores opfattelse af historisk tid pludselig bliver ændret. Hvis vi med teknologiens hjælp kan ændre i vores gener, så vi lever meget længe eller evigt, vil verden også blive et anderledes sted, fordi døden ikke længere begrænser mennesket. På den måde er det ofte netop novumet, der er centralt i fortællingen.

Nær eller fjern fremtid

Vi kan også skelne mellem en nær og en fjern fremtid. Den meget nære fremtid vil typisk ligne vores eget samfund, men med forstærkede tendenser eller problemstillinger i tiden. Det vil ofte være i detaljerne, man kan se, hvordan udviklingen har formet sig. Den fjerne fremtid kan derimod komme til at ligne fantasy, fordi den teknologiske udvikling er nået så langt, at det nemmere kan forveksles med realismebrud. Det kan være svært for vores hjerner at overskue præcis, hvilken udvikling der er realistisk, hvis man er mange tusinde år ude i fremtiden. Historien kan dog også i visse tilfælde foregå i en anden tid end fremtiden. Der kan være tale om en verden, hvor historien falder anderledes ud, end vi kender den, eller stedet kan være rykket til andre solsystemer end vores eget. Disse ting vil selvfølgelig også have indflydelse på, om vi kan vurdere, hvor realistisk historien er.

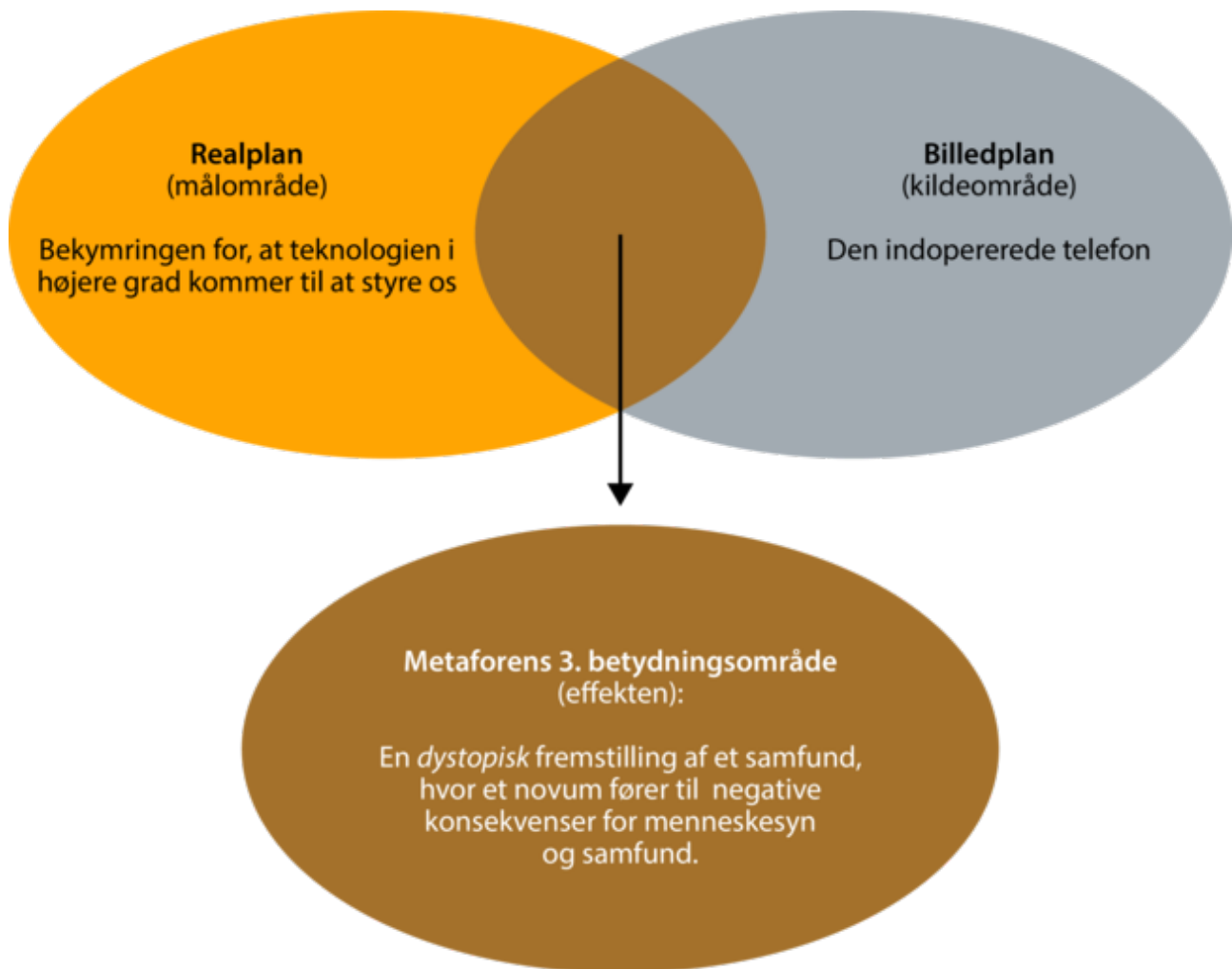
Utopier og dystopier

Når man analyserer science fiction, kan man kigge på, hvilken type samfundsskildring vi har med at gøre. Ordet *utopi* indikerer, at der beskrives en verden, som ikke eksisterer på nuværende tidspunkt. Et såkaldt "ikke-sted". Men der ligger også i ordet, at det er en positiv skildring af en anden verden. Udviklingen er gået den rigtige vej, og det meste er lykket for samfundet. I en utopi kan vi for eksempel have løst klimakrisen, og taler vi om en utopi inden for science fiction-genren har den teknologiske udvikling typisk været behjælpelig med dette. En tilføjelse til begrebet "ikke-sted" kan være, at det faktisk ikke kan lade sig gøre at skabe det perfekte sted. Deraf adjektivet "utopisk", som betyder noget, der er for godt til at være realistisk. Derfor vil beskrivelser af utopier nogle gange have dystopiske træk. En *dystopi* beskriver en verden, hvor udviklingen har ført samfundet til et 'dystert' punkt, hvor det meste håb er ude. Måske har den teknologiske udvikling ført os ud i situationer, vi ikke kan styre, og klimakrisen kan være forværret i en så høj grad, at det meste af Jorden er ubeboet. Som med mange andre genrebetegnelser kan genrerne blandes, og vi kan finde træk af både dystopi og utopi i flere tekster.

Realplan og billedplan

I arbejdet med science fiction kan vi også kigge på *realplan* og *billedplan*, hvis man opfatter de nye ting i samfundet som en slags metafor. I denne analysemodel opfatter vi primært science fiction som en kommentar til vores nuværende samfund. I så fald kan vi sige, at billedplanet består af de begivenheder og fænomener, som mennesket endnu ikke har oplevet. Realplanet derimod består af forhold fra læserens egen samtid, som ved hjælp af billedplanet bliver belyst.

Et eksempel kunne være smartphonen, som man i en fiktionstekst forestiller sig bliver udviklet til at blive opereret ind som en del af menneskets hjerne. Mennesket skal nu bruge tankens kraft til at styre telefonen, og telefonen er på samme vis begyndt at styre mennesket. Hvis man bruger ovenstående model, er den indopererede telefon billedplanet – en metafor på den udvikling, man frygter: at teknologien kommer til at styre mennesket. Realplanet er den bekymring, vi oplever i vores nuværende samfund, hvor vi frygter, at teknologien i højere grad kommer til at styre os.

Analysemodel for science fiction. Realplanet er det nuværende samfund og billedplanet de fremtidsscenarier, som i science fiction-fortællingen tjener til at belyse forhold i samtiden.